

הסביבות

עלון להפצת המוסר

"אוהל יוסף" - גובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

מנחם אב התש"פ

פרשת ראה

גליון מספר 302 (335)

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל

"כי יקום בקרבך נביא או זולם זולם" (יגב"ד).

תידאו, ואת מצוותיו תשמורו ובקולו תשמעו, ואתו תעבדו ובו תדבקו". אומר הספורנו: אף על פי שהיה אותו הנביא אצלד כבר אדם חשוב וטרא ומגום, עתה תבטל יראת הנביא מפני יראת האל יתברך. וכל זאת למה? כי מנסה ה' אלהיכם אתכם, דהיינו: כי כשתחשבו לאויב את המדבר עד אלהיכם, בזה תהיו מנוסים לפניו, לאהבי. **נמציע למדים** שאין לנהוג בתמימות מוחלטת ולא בערמימות, **אלא לדעת להבין ולהבחין**, מתי יש להתנהג במידה זו או זו.

ראיתי בספר חכמה ומוסר להרש"ז זצ"ל, מאמר "דרך אמונה", שמסביר על זו הדרך: ואחרי שיתברר אצל האדם כל העדות בדרך אות ומופת כנ"ל, רצון השי"ת שיתעמל לחיות לו שכל חזק ביסוד הזה, ויבנה עליו בנינים מצדדים, ולא יזיונו מדעתו החזקה שום נסיון בעולם, **כי הכל לנסות את האדם**, יבואו עליו נסיונות כאשר אמר הכתוב בפירוש **המשך בעמוד ב'**

השימוש בתמימות ובערמימות

בפרשת שופטים כתוב: "כי יפלא ממך דבר למשפט... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". **ואומרים חז"ל:** אפילו יגידו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין. מעד אחד, התורה מחייבת את האדם לתמימות מוחלטת וקבלת דברי המנהיג אפילו כשהוא אומר דברים הסותרים בעליל את המציאות לעיניו. וכאן אנו מתפלאים! **התורה נוקטת בדרך מנוגדת מן הקצה אל הקצה.** כאן הנביא נתן אות או מופת, ובא האות והמופת, ואיד זה שלא נאמין ולא נקבל את דבריו? היכן התמימות? **איך נדע מתי להשתמש בתמימות**, ומתי אדברבא, בערמימות ובפקחות? איך אנו יכולים לדעת כי ה' מנסה אותנו כשאנו רואים בעינינו איד מתקיים האות או המופת כדברי היב"א?"

הפסוק אחר כך אומר: "אחרי ה' אלהיכם תלכו, ואתו

מעלתה הגבוהה של תורה

פי לקח טוב נתתי לכם מעשה בחבר אחד שהיה בספינה עם פרקמטיון הרבה, היו אומרים לאותו חבר היכן פרקמטיון שלך? היה אומר להם: **פרקמטיון שלי גדולה משלכם** בדקו בספינה לא מצאו לו כלום, **התחילו שוחקים עליו**. נפלו עליהם לסיים בים, שללו ונטלו כל מה שנמצא בספינה. יצאו ליבשה ונכנסו למדינה, לא היה להם לא לחם לאכל ולא כסות ללבוש. מה עשה אותו חבר? נכנס לבית המדרש ישב ודרש. עמדו בני המדינה **משראו שהוא בן תורה מובה**, נהגו בו כבוד גדול // התחילו גדולי הקהל לילך מימינו ומשמאלו ולקלות אותו. פשראו הפרקמטיון אצלו, באו אצלו ופיסו מפניו ואמרו לו: בבקשה ממך, **עשה עמנו טובה** ולמד עלינו זכות לפני בני העיר, שאנחנו יודע מה היינו ומה אבדנו בספינה. בבקשה ממך עשה עמנו חסד, **דבר להם אפילו על הפרושה שניתן לתוף פיגו** ונחיה ולא נמות ברעב. אמר להם: **הלא אמרתי אליכם, שפרקמטיון שלי גדולה משלכם, שלכם אבד ושלי קיים/** היו: **כי לקח טוב נתתי לכם**. [תנחומא - תרומה]

ולכאורה צריך עיון, **והלא כל חכמה היצונית שאיננה נמצאת בסחורה**, לא הייתה נאבדת בים? ומה הראיה לחכמת התורה?

כל איש יהודע חכמה היצונית, אבל אם אינו מוכר לאנשים שהוא יודע, אם היה בא בלא לבוש וכסות, **אפילו אם היה אומר דברי חכמה**, לא היו מקבלים את דבריו, המבט היצונית עליו היה מונע את האנשים מלשמע אותו, **ורק דברי תורה**, "קבל את האמת ממי שאומר ה' ואין התייחסות איך אדם נראה מבחוץ- ולכן כבוד לאותו חבר.

אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שמוקנין, דעתו מתשבת עליו הן [קנינים פיו משנה ג'] **ולכאורה** הלא רואים אנו שגופו של צדיקים גם נחלש?

החכמה היצונית מוגבלת לכוחות הגוף, וכל הקיבולת שלה היא לפי כמות הכוח הגופני. **חכמת התורה מרחיבה את כלי הקיבול של האדם**, וככל שמזקנים ומוסיפים תורה, מתרחבים כלי הדעת. ואם אמנם לקראת סוף חיי האדם מתחלש גופו, **אבל כוחות הטבעיים הקיימים בדעתו של האדם מתרחבים**, כי חכמת התורה איננה מוגבלת בכמות דעה גשמית.

גם מוסר כך תורה טובה מכל סחורה, שאיננה מוגבלת בכוחות הגשמיים שבעולם. **כל תוספת רוחניות ותורה שלנו**, מנדילה את הכלים ומרחיבה אותם/ נדע, נתאמץ ונוסיף.

הסביבות

- פתגמים ואמרות..... עמוד ב'
- על פרשת השבוע..... עמוד ב'
- נקודה בפרשה..... עמוד ג'
- דמויות הד..... עמוד ד'

מעשה רב

עול תורה

סיפר הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל: כבר שבועיים חלפו מאז ראתה אותו בפעם האחרונה ואין היא יודעת מה ואמרה בפשיטות: תנו לי את הבן שלי.

נזכרתי, סיפר ר' יעקב, במה שמורי ורבי היה אומר במקרים כאלה, ואז גם אני אמרתי לה: כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, ואזי שאלתי אותה: האם את מבטיחה שבאם בנך ימצא הוא יתמסר ללימוד התורה?

בלי היסוס השיבה האשה: "כן, רבי. אני מסכימה". אם כך, אמרתי לה, צאי וחפשי אותו. הלא את מקבלת בשבילו עול תורה, וממילא תמצאי אותו.

והנה, מספר ר' יעקב, האשה יצאה מביתי וכעבור שעה אחת בלבד כבר באה אלי עם הבן.

וכיצד זה קרה? מיד לאחר שיצאה האשה מביתו של הרב טייטלבוים, לא חשבה פעמיים, כי היתה בה האמונה הפשוטה של אשה יהודיה שכך שמעה מפי הרב, ולכן פנתה

והוסיף וסיפר מעשה שהיה עימו בעיר וינה, בירתה של אוסטריה, שלושה חדשים לאחר סיפוחה של המדינה הזו לשלטון העריצות של היטלר. אשה אחת הופיעה לפניו בקול בכי ונהי - לקחו לה את בנה יחידה ואין היא יודעת אנה נעלם.

דגל המוסר ראה / המשך

מנסה... כי אין רצון ה' לעשות נסים לכל אדם, ובכל עת... ולכך אמר הכתוב שמור תשמרו מצוותי ועדותי שהם הניסים שעשה לכם מכבר להיות לכם לעדות, כגון הפסח והמצה והסוכה, ותשמרו חוקי אע"פ שלא תדעו טעמם, כי באמת ייטב לכם בסוף, **אין צורך לנסיון בתורה ובמצוות** אחרי שכבר נתאמת אצלכם שהוא מאתו יתברך, וכן בכל דבר נביא המנוסה והמוחזק נביא אמת באותות ובמופתים כדין התורה, לא תנסו את דבריו...

רואים מה התורה דורשת מן האדם: להיות זהיר ולדעת להשתמש בשני הכוחות האלו. **מצד אחד** החובה להיות תמים, התמימות, **ומאידך**, הנביא מטיף נגד התורה, ונגד ה' יתברך, או אין מקום לתמימות אלא להיפך.

כך ראינו איד אנשים נהרו אחרי האותות ומופתים של ה"עביא" ההוא, קמה מדינה וחי' מחנכים נגד התורה והמצוות, ומנתקים את הילדים מדרך אבותיהם ומאמונתם, כמה צריך זהירות. כאן ודאי צריך דעת חזקה, "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא", וכל מה שרואים, זה "כי מנסה ה' אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה'". עליו להתחנך בדרך שלטו **ולתהווג בתמימות קיצונית** כשמדובר בדרך התורה, אך להפגין דעת חזקה נגד ההשפעה המרחיקה מדרך התורה, ולא להתפתות משום עוד שום דבר לנסיון, והעושה כן אינו מנסה הנביא, רק ה' יתברך הוא

בפרשת ראה כנ"ל. והנה לקלי הדעת יבואו הרחוקים בלבם פן חי' אמת הוא, אבל רצה הקב"ה שהמתנה הגדולה שנתן לאדם, הנפש המשכלת, לא להכל ורק תחוק, כי קלות הדעת מורה כי אין לו דעת, והדעת באמת היא עיר מבצר, חומה נשגבה לא יזיו אותה כל רוחות שבעולם כראוי לחלק אלוה ממעל...

ראו נא אחי כמה היו גדולי התנאים מותהלכים בדרך זה להיות בעלי שכל חזקים כמה שנראה להם מן התורה ליסוד ולא הביטו על שום דבר לזיו מדעתם החזקה... וכל המופתים שעשה ר' אליעזר: הנהר הפך את כיוון מהלכו, וכי עד שיצאה בת קול מן השמים ואמרה שהצדק אתו... ואעפ"כ קם ר' יהושע על רגליו ואמר אין משגיחוין בבת קול שהרי כבר כתוב "אחרי רבים להטות". הפלא ופלא... כל זה כתב הרש"י במאמרו, דברים נפלאים, המוכיחים שעל האדם לדעת לעמוד באמיצות הדעת כאשר נוגע לדבר שהוא נגד התורה, או נגד ה'.

וכבר ראינו למעלה בפרשת ואתחנן על הפסוק "לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה" אומר הרמב"ן: שלא תאמרו... שאם יראו שה' יתן להם מים בנס מאתו ילכו אחריו במדבר, ואם לא, יעזבוהו, **ונחשב להם לעון גדול**, כי אחרי שנתאמת אצלם באותות ובמופתים כי משה נביא ה' ודבר ה' בפיהו אמת אין ראוי לעשות עוד שום דבר לנסיון, והעושה כן אינו מנסה הנביא, רק ה' יתברך הוא

דברי רבותינו בעלי המוסר על פרשיות השבוע

ראה נתתי לפניך...

רבי לייב חסמן זצ"ל
וע"ז יש לכוון מה שאמר הכתוב "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים", והנה "הטוב" הוא יותר כללי, ובשם זה כלול יותר מבשם חיים, כי "חיים" הם רק חלק מהטוב וסיבה לטוב, אבל הטוב היא הכללי והתכלית, וכן "המות" הוא סיבה וחלק, ו"הרע" הוא הכללי, וא"כ איך מיעצת התורה"ק ובחרת בחיים, היה לה לומר ובחרת בטוב! אבל לפי המבואר "הטוב" הוא אמנם גמול הנצחי, שבאמת החיים הם יותר קרוב לבחור "בחיים" שהוא ענין של תשובה ומע"ט, שסו"ס ענין "הטוב" הוא קבלה מיד חסד ה' ית"ש, וענין חיים הוא מסור לפעולת האדם לעשות רצון יוצרו, ואין רכוש ישוה למי שזוכה למלאות רצון בורא עולם.
ישוה ואדרבה, כל מה שחסדי השי"ת פרושים יותר להטיב לאדם הלוה, יותר יהי סבה לאיש דעת שינער ידיו מלבקש טובת עצמו. ובעת ובמקום שיוכל למלאות רצון קונו. (חיי המוסר)

החפץ חיים זצ"ל
"אחרי ה' אלקיכם תלכו" (ייג - ה') מספרים, שה"חפץ חיים" שאל את ה"אמרי אמת", מה הלשון "אחרי ה' אלקיכם תלכו", הרי יש הבדל בין "אחרי" ל"אחר", שאחרי פירושו רחוק, כמו שרש"י מסביר בתחילת הפרשה "אחרי דרך מבוא השמש - כל מקום שנאמר אחרי, מופלג הוא", א"כ, איך נצטוינו "אחרי ה' אלקיכם תלכו" "להיות רחוק ומופלג מהקב"ה, והרי אדרבה, כל אדם מישראל צריך להתקרב יותר ויותר לקב"ה, ושיהיה כתוב "אחר ה' אלקיכם"? ענה האמרי אמת, מי שמרגיש שהוא רחוק, זה סימן שהוא קרוב, ומי שמרגיש שהוא קרוב, זה סימן שהוא רחוק.

רבי שמחה זיסל מקלם זצ"ל
...והנה עד עתה דברנו גם לפי הבנת האדם המבין, אבל כבר הודיענו תוה"ק "בנים אתם לד', אלוקיכם לא תתגודדו" וכי' אפילו על מת אשר כל אשר לו יתן בעד נפשו. וכתב הראב"ע ז"ל אחר שתדעו שאתם בנים לה' והוא אוהב אתכם יותר מאב לבן, פי' כי באמת אין טעם לאהבת בנים, כי אטו ריר היוצא מפה האדם יאהבהו? ואף שהפה הוא אבר נכבד, וגם דם חי' היוצא מהאדם וכי אוהב אותו? וע"כ כי מאהבת ה' לברואים נטע אהבה באבות לבנים ונדמה לו כי הוא גוף שלו באמת למען קיום המין, וא"כ מי הוא האוהב באמת לאדם רק השי"ת, ובפרט כי מדותיו בלי תכלית, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל מה שיעשה לטוב הוא ואם לא תבינהו כאשר לא יבינו הקטנים, מעשה אביהם, רק יסמכו עליהם כן תעשו גם אתם, ועיין ברמב"ן הוסיף עוד דברי זהב ופז, וא"כ חולי הגוף השייך לו יתייש הכל לטובה, משא"כ חולי הנפש זהו חולי באמת, ועאכ"כ שיש לדרוש אל רופאים.
ראה נתתי לפניך היום ברכה וקללה, וכאשר כתבתי לך לא על ברכה של הר גריזים, והר עיבל, כי זה כתוב אח"כ, ארי כוונת הכתוב על התורה כי הוא ברכה אם תשמעו ואם לא תשמעו הרי קללה מעצמה זולת בדרך עונש רק מעצם שמירת התורה, דברכה באה כי צווי התורה המה רק סדר ברכה לאדם, כאשר תבינו, ולמופת כאשר כתבנו לפעלה, וכזאת כל התורה ועתה בחרו לכם... (חיי המוסר)

רבי ישראל סלנטר זצ"ל
" כי יסיתך אחיך בן אמך וכי' לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת וכו' וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלקיך" (ייג - ז-י"א)
פסוק זה מלמדנו שכאשר יהודי מסית את חברו לעבוד עבודה זרה, והוא לא הצליח לשכנעו, ומספר את זה לבית הדין דינו מוות על עצם ההסתה. אומר רבי ישראל סלנטר, הרי גדולה מדה טובה ממידת פורענות פי חמש מאות, ואם כך, יהודי העומד ודורש דרשה על יראת שמים, גם אם הוא לא הצליח להשפיע על אף אחד, עדיין שכרו רב מן השמים! אין לשער ואין לתאר. מוסיף הסבא מקלם, גם כאשר אדם לומד מוסר לעצמו, ונדמה לו שהלימוד לא משפיע עליו, סוף כל סוף הרי הוא מנסה להסית את עצמו לעבודת ה', ועל כך בלבד כבר מגיע לו שכר גדול עד מאד.

מחשבת מוסר

אמרות ופתגמים

<p>"האדם תולה חסרונותיו באן מחבירו, ומעלותיו מעצמו, ובאמת הדבר לחפץ, מעלותיו באן ממה שאחרים הפעילו וחסרונותיו מעצמו" (רבי דוד בודניק זצ"ל)</p>	<p>"מוסר אין ללמוד לפי השעה, אלא לפי הלב" (רבי דוד בודניק זצ"ל)</p>	<p>"דאח אנכי עתה לפניך היום את החיים, דברה תורה בלשון יחיד להורות שאפי' בעת שרבו עוונות הדור ואין מועיל להם התוכחה אפי' צריך יחיד להחזיק ולידע שהקב"ה עושה עמו לבדו את ברית התורה" (הגר"א מוילנא)</p>
<p>"יבאו ילד קטן כל מה שנותנים לו חוסף רק לפיו, כן האדם חושב שכל העולם הוא רק שיהיה לפיו". (מוהר"א יפהו)</p>	<p>"לו היה מתנהג האדם כל השנה במקצת עיניו של יחזק"ל אז היה לבו קרוב לתשובה כמו ביהו"כ"פ" (מוהר"א ליובטשאנסקי זצ"ל)</p>	<p>"איכות התפלה בדתפלת מוכיחה על דרגת המוסר של העובד" (הסבא מנובהדרוק זצ"ל)</p>

קודה בפרשה

בטחון ותפילה

"ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך"

(י"ב - י"ח) אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון, תן לו מעשר עני, אין לך מעשר עני הזמינו על שלמך [רש"י].

התורה מצב שהו יהיו הלויים בשפלות מה, ואת החסרון העלול לפגוע במנוחת הנפש שלהם ובעלייתם הרוחנית, עליהם להשלים במידת הביטחון וההסתפקות, ואם אכן יתחזקו במידות אלו, אז דווקא מצבם ישמש להם להתעלות בעבודת, וכמו שמצינו בגמ' יומא [ע"ו.], לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, והגמ' שם אומרת מדוע המן לא ירד אלא פעם בשנה? כדי שיכוונו ליבם לאביהם שבשמים, היינו, דווקא בגלל החסרון אפשר להתחזק במידת הביטחון וההסתפקות. ואל זה אדם צריך לשים לב, כי כשיש לו דאגה מדומה ממצבו, הרי זה לטובתו, כדי שלא יפול ברשת הסכנה הנוראית של גבהות הלב, והניסיון הוא לטובתו וקטן הוא מניסיון השביעה שעלול להביא להתנשאות ולהתרחקות מקרבת השי"ת.

רבי יעקב גלינסקי מתרץ- שקיבל מרבתי- שכאשר השאלה קשה- היא גופה התשובה. הגמ' בנדרים [ג']. מספרת, שרחל בתו של כלבא שבוע, מעשירי ירושלים, נישאה לר' עקיבא שהיה עם הארץ, רועה צאן, ואביה הדירים מנכסיו. קיבלו רשות מבעל מתבן להתגורר במתבנו, בכל בוקר עסקו בבקוי התבן משערם. ביקש אליהו לנחמם, נגלה עליהם כעני וביקש "הבי לי מעט תבן, שאשתי ילדה ואין לי היכן להניח אותה ואת התינוק. לפחות אשטח תחתיה מצע תבן". אמר ר' עקיבא לאשתו, ראי, יש מי שמצבו יותר גרוע משלנו, שאפילו תבן אין לו. שלחתו ללמוד תורה ושב כעבור עשרים וארבע שנים עם עשרים וארבע אלף תלמידים. ביקשה להתקרב, והדפוח, אמר להם "הניחוהו, שלי ושלכם שלה הוא. " שאל ר' יעקב, במדרש "איש חסיד היה" מובא, שהנחיל אליהו הנביא שמונים אלף זהובים, וביקש ממלאכים, ובנו ארמון מלוכה ביום אחד. כלום נבצר ממנו להנחיל דירה ורכוש? והתשובה, אליהו הנביא היה נותן להם דירה, אבל היינו מפסידים את ר' עקיבא. רבי עקיבא נבנה מחיי מחסור, כי הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, ולא שהוא צריך לה, חלילה, אלא שהאדם מעמיק קשריו ודבקותו בבוראו על ידי תפילתו ותחושת תלותו. וזה מה שאמרו בבבא קמא [ג']: "מבעה" זה אדם, שהוא לשון תפילה ובקשה, שהאדם נוצר כדי לידבק בבוראו, וככל שיחוש במחסורו ויתפלל, תרבה דבקותו וימלא ביתר שאת יעודו. ומובן אפוא מדוע גזר הקב"ה תלות זו על שבת חסידיו, כי רחמנא ליבא בעי, ותפילת ישרים רצונו, והמחסור מביא את האדם לתפילה, ומדבקו בבוראו.

שואל **רבי אהרן קוטלר**, נושא המתנות הניתנות לכהנים וללויים מעורר תמיהה, מצד אחד, שבת לוי נבחר במקום הבכורים, ואתם ברוך משה "וירו משפטך ליעקב", וכדי שיוכלו למלא את תפקידם בשלימות, צריכים הם להיות במעלה רוחנית יתירה, ולכן לא ניתן להם חלק ונחלה בארץ, אלא "אני חלקך ונחלתך", כדי שיוכלו להקדיש את כל זמנם ללימוד התורה, לכן נתנו ללוי מעשר ראשון ועשרים וארבע מתנות כהונה לכהנים, כדי שתהיה פרנסתם מזומנת להם. ומצד שני, מצינו שהתורה נתנה כל מיני עצות איך להתחמק מלתת תרומות ומעשרות, יכולים שני אנשים להחליף תבואתם זה עם זה ושניהם יהיו פטורים, או ע"י הכנסת התבואה דרך גנות, וכמו שהגמ' בברכות ל"ה: אומרת שהיו עושים בדורות האחרונים, כדי להיפטר מהמעשר. וא"כ יוצא, שגם לאחר שהתורה מצווה לתת לשבת הלוי תרומות ומעשרות, הם עדיין תלויים ברצונם הטוב של בעלי השדות, ודבר זה הוא לכאורה שלא לכבודם. וגם נראה ההיפך מכוונת התורה שיהיו פנויים לעבודת ה'. ואכן אנו מוצאים, שהתורה מונה את הלוי יחד עם הגר היתום והאלמנה, דבר הנראה ככחיתות כבוד, א"כ, שואל רבי אהרן קוטלר, איך מתיישבת החשיבות הגדולה שנתנה תורה לשבת לוי במעלתו הרוחנית, יחד עם האפשרות שהשאירה בידי הישראל לפטור עצמו ו"לחמוק" ממתן תרומות ומעשרות, הרי אם כל המטרה שיהיו בני לוי במנוחת הנפש ולא יופרעו ממצבם הגשמי, היתה התורה צריכה לחייב את הכלל לפרנסם באופן מכובד: ועוד קשה, גם לאחר קיום מצוות התורה, עדיין יכול להיווצר מצב שבו לוי אחד יקבל הרבה והשני כלום, ומדוע שלא תהיה נתינה שווה, דוגמת המשמרות של הכהנים, שכל אחד מהם מקבל חלקו?

מסביר **רבי אהרן קוטלר**, ברגע שמצבם הגשמי של בני לוי מובטח, ישנה מעלה של מנוחת הנפש, אך גם סכנה גדולה, כיון שתפקידם להורות משפט ה' לעם, והציבור צריך להם, והם נעלים בחכמתם בתורה ובעבודתם, הרי אילו היו בטוחים בצרכיהם החומריים ובלתי תלויים בציבור, היו עלולים להגיע לידי גבהות הלב והתנשאות על הקהל, מצב זה היה מביא לירידה בדרגתם ובמעלתם הרוחנית וחסרון בתורתם ובהשפעתם, כי כשיש גבהות הלב אין סייעתא דשמיא, לכן, יחד עם חיוב הנתינה לבני לוי, השאירה

מעשר וצדקה

"כי פתח תפתח את ידך" (ט"ו - ח') **רבי איסר זלמן מלצר** היה רגיל לפתוח בעצמו את הדלת לכל מי שבא לביתו, מעין "מצוה בו יותר מבשלוחו". פעם אחת חלה ושכב במיטה, ומישהו דפק בדלת. היה זה לילה חורפי וקר, ושעה מאוחרת. ניגש אחד התלמידים לפתוח את הדלת, ושאל מי שם? קרא ר' איסר זלמן בהתרגשות, בליל סגריר אחר חצות שואלים מי שם? מיד פתח את הדלת.

באחד הערבים, ירד **רבי מיכל פיינשטיין** זצ"ל מביתו, כדי להשתתף בחתונה. הוא סיים לרדת במעלית ויצא לעבר הרכב שהמתין לו, כשלתע פנה למלווהו, ואמר "אני צריך לחזור הביתה, שכחתי לקחת משהו". אולי אוכל לעזור? מבקש המלווה למונע ממנו את הטרחה הנוספת. "החלפתי לפראק של שבת" הסביר ר' מיכל, "ולא זכרתי שאין בו כסף לצדקה. בחתונה באים עניים רבים, ולא יפה להשיב את פניהם ריקם. מוכרח אני אפוא, להצטייד בכסף עבורם, ובשל כך אעלה הביתה להביא זאת..."

תלמיד היה לו **לסבא מסלבודקא** שטוב לבו עלה על גדותיו והיה מיטיב עם כל מי שנקרה בדרכו ונצרך לעזרתו. שמו יצא לתהילה בקרב כל תלמידי הישיבה כבעל מדות נפלא הרוצה בטובת זולתו ומשקיע רבות למענו.

יום אחד אמר לו הסבא: 'היום ראיתי כי הנך בעל חסד!'. התלמיד מאוד נהנה מהמחמאה, אך יחד עם זאת תמה: 'וכי רק היום ראה הרב את מידותי הטובות, הרי מעודי נחלץ אני לכלל מסכך, ואת כל מאודי אתן למען חברי, אם כן, מדוע רק היום ראה הסבא שאני בעל חסד?'. הבוקר ראיתי - ענה לו הסבא - שבאו לפניך שני עניים ובקשו צדקה, לאחד נתת ואילו לשני לא נתת. או אז הבנתי כי הנך 'בעל חסד'. כי עד היום חשבתי שהחסד שאתה עושה, אינו מדוד ומחושבן עפ"י התורה, אלא הוא כמצוות אנשים מלומדה, כי קשה לך לראות בצרת אחרים. אבל אחר שראיתי שלעני אחד אתה נותן צדקה ולשני איך נותן, מבין אני כי אף מעשי החסד שלך שקולים ומדודים עפ"י ערכי התורה.

"עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (י"ד - כ"ב) אומר ה"פנץ חיים", אנשים שכחו שאם התורה מבטיחה "עשר בשביל שתתעשר", הדבר יתקיים ובזכות המעשר תבוא ברכה ועשירות. היום אנשים חוששים לעשר, כי מהיכן יהיה להם כסף, אנשים שכחו את הבטחת התורה, וכן הבטיחה התורה ברכה לשומרים את השבת, לכן אין מה לחשוש מביטול מלאכה ושביית העסקים בשבת, אדרבה, זו סגולה אמיתית לברכה והצלחה. בימינו, אנשים מחפשים סגולות להצלחה ועשירות, אך שוכחים את הסגולה האמיתית, זו שהתורה עצמה הבטיחה לנו. מביא ה"פנץ חיים" משל, גוי אחד היה סוחר עם יהודים, והיה מוכר ליהודי שקי תבואה. רגילים היו לספור את השקים, ורק לאחר כך לשלחם לסוחר. הגוי שלא האמין ליהודי, אמר לו: על כל שק שניני בצד, תניח בקערה מטבע, ולאחר מכן נספור את המטבעות, ועל כל אחת מהן תוסיף עוד מטבע אחת. היהודי הסכים, וכאשר היה היהודי עסוק בספירת השקים, לא יכול היה הגוי להתאפק, ולקח כמה מטבעות מתוך הקערה. בטיפשותו לא הבין, שכנגד כל מטבע שחטף, הוא מפסיד פי כמה וכמה. כך גם אותם אנשים הטועים לחשוב שאם אינם נותנים מעשר, או ע"י צמצום הוצאותיהם לשבת, ריווחו. הפסדם הוא גדול לאין ערוך לעומת רווחם בכיבוד, שעל כל פנים אינם אלא זנום זמני. אומר הגאון מוילנא, הטעם על תיבת "תעשר" הוא זקף קטן, אומרת הגמ', "עשר בשביל שתתעשר" ובא טעם זקף קטן, לרמז על זקיפת המדרגה מקטנות לגדלות.

בעלי המוסר בנובהרדוק מספרים על אותו כפרי אביון, שהמתין בכליון עיניים בסמוך להג הפסח, לדוור שמחלק את דברי הדואר, מתוך תקווה שזא נזכר בו ידיד או בן משפחה, לשלוח עבורו קצת כסף להוצאות פסח. אחר מעקב וציפיה ממושכת, הבחין בדוור כשהוא קרב ובא, ושקו על שכמו. מרוב התרגשות, יצא לקבל פניו, וכשהתקרב הבחין במעטפה שעשתה רושם שכדאי להתברך בה. לא יכול היה הכפרי להתגבר על יצרו ומתוך ניסיון העוני, שלח ידו וגנב את המעטפה רח"ל, ונמלט מהמקום כל עוד רוחו בו. כאשר התרחק מרחק בטוח, הוציא בחיפזון את המעטפה לפותחה, והנה רואה הוא לתדהמתו, שהמעטפה ממוענת אליו. עודו משתאה ומשתומם, והנה עצרו שוטר שהבחין בעשעה, ולקחו למאסר. לא הועילו לו כל טענותיו ומענותיו, כי בסך הכל גנב את המעטפה שהיתה מיועדת לו.

מכאן למדו בעלי המוסר, כי אפילו לגנוב, אין הגנב יכול יותר ממה שגנור לו. ההשתדלות אינה מועילה ואינה מורידה, כי "מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה", וכל היותר יכול האדם "להרוויח" מהשתדלותו, לטובת שבוע בבית האסורים, שהרי אם היה ממתין ובטוח ולא משתדל להשיג את הקצוב לו ב"כוחות עצמו", היה מקבל את שלו בדרך כבוד, ואפילו מקצה העולם התגלגל ויגיע לאדם מה שנקצב לו, ואילו היה תחת ידו, יאבד ממנו.

וכד' ושם היו שוהים הם רוב ככל הזמן - בכדי שלא יילקחו וייחטפו הם אל מותם. אולם, רבינו זצ"ל החזיק בדתו בכל תוקף, שזה יותר מדי; זהו רק 'כוחי ועוצם ידי'... כוחי ועוצם ידי! נכון, היה הוא אומר, צריכים לחוש - אלא שבכדי להשתמר, אפשר להסתתר מעט, ותו לא!

הרבינים הזקנים וכל גדולי הלומדים החשובים ששהו בגטו, עשו פעם אסיפה, וקבעו שכל אחד מהם ישתדל לאסוף כסף מבע"כ, בכדי שיעשו מקומות מסתור לבני הישיבות שהיו בגטו, היות שלא היה מי שידאג להם. לכך, ודיברו ביניהם, היות זוהי שעת סכנה, לכן מחויבים אנו לעשות השתדלות ככל היכולת בעניין זה.

היות שגם רבינו זצ"ל היה בין הנאספים, עמדתו מאחורי הדלת, והקשבתו למהלך דבריהם. לפתע, שמעתי איך שרבינו מוסר להם 'שיחה' מוסרית על השקפתם זו... הוא אמר להם 'זוהי 'כפירה'... 'כוחי ועוצם ידי'... חלק ניסו לענות לו שזוהי 'כבר 'מדרגה' - אבל על פי התורה מוכרחים להשתדל ולהישמר מהסכנה. כמובן שהוא התנגד לכך בכל תוקף. אבל 'הרושם' מדבריו היה נוראי! ובל נשכח שהיו הנאספים שם מגדולי הרבנים והלומדים...

המשך מגליון קודם - 'שיבה' - בתוככי הגטו!

כשהתחלתי את לימודי בישיבה של רבינו זצ"ל, מנינו אז כמניין בחורים בערך. אולם, תוך תקופה קצרה, כבר מנינו כשלושים תלמידים.

באותה תקופה, רבינו זצ"ל היה המגיד שיעור שלנו. למדנו עמו מסכת בבא מציעא גפ"ח. ובזמנו הפנוי, היה לומד הוא עם בחורי הישיבה ביחידות. הוא אף נתן את ליבו כל הזמן בכדי להשפיע על עוד צעירים שיבואו לישיבה, והיה אף מדבר עמם ביחידות ומשפיע עליהם. גם עם בני הישיבה היה הוא מדבר ביחידות, ומשפיע עליהם את 'דרכי העבודה' ודוברהרוק. לאחר תקופה, שבה התרבו ספסלי ביהמ"ד, והיה רבינו זצ"ל עסוק ביותר, הוא חילק את בני הישיבה לג' קבוצות, ומינה עליהם מג"ש מעולים.

על בני השיעור הראשון היה מופקד ר' יצחק קורניץ, שהיה מגדולי הלמדנים שהיו בכלל של רבי חיים עוזר זצ"ל. הוא היה צדיק גדול ומתמיד עצום. אפילו בעתות רעב, היה הוא לומד לאח הפסקה כלל. ואינו כמה פעמים שלא היה הולך לביתו לאחר שחרי"ת, וכן הלכות פסקותיו שיהיו עובדי ר' חיים. כמה פעמים הצלחנו להשיג עבורו מעט לחם, והנחנו לו בתוך העמ'עמוד שלו, וראינו שהיה לוקח לחם זה ונותנו לילדיו שרעבנו ללחם.

על בני השיעור השני הופקד - עוד בעודו בחור - רבי אברהם ירוזלמנסקי, שהיה אף הוא ת"ח גדול. ועל בני השיעור השלישי הופקד עוד בחור ת"ח, בעל ר' חיים.

כל בוקר לאחר התפילה, רבינו זצ"ל היה מלמד לכל בני הישיבה הלכות מתוך ספר 'חיי אדם'. ובשעות אחר הצהריים יצ"ל היה לומד אתנו תנ"ך וכן הלכות פסקות מתוך 'קיצור שולחן ערוך' - וזה על אף עיסוקיו הרבים.

פרקי הוד בדרכו של רבינו זצ"ל

לימוד תורה - בעת הפצצה בגטו

ואכן, הוא התנהג כך למעשה בכל ימי שהותו בגטו! הוא לא הלך למקום סתר ומחבוא. בשעת סכנה ממשית, שכבר היו הם נמצאים במקומו ממש - היה הוא קם ממקומו, ומסתתר מאחורי עמוד שהיה ע"י. ולכל היותר, היה מסתתר הוא מאחורי דלת החדר שבו שהה הוא!

לא פעם 'נתפסת' גם אני, אלא שבחשדי שמיים ניצלתי מהם בכל פעם. פעם אחת, בעת שהי 'חטיפות' בגטו, נתפסתי עם קבוצה של אנשים שהתחבאו יחד במחבוא מסוים שלא היה ע"י הבית שלנו. אלא, שהפעם מטרת החטיפה הייתה בכדי לקחת אנשים לעבודה, והיות וראו הם שהנני צעיר מידי - שחררוני לנפשי.

הסכמת ה'יהודנאט' לישיבה

בעיקר, השפיע הוא על בני הישיבה את 'עבודת המוסר'. הוא היה מלמד אותנו שיעורים מתוך ספרי המוסר השונים, ואף היה מקיים 'וועדים' בעל פה. כך התחיל הוא את השפעתו בישיבה לאט לאט - עד שתוך תקופה קצרה היו בישיבה בעלי מוסר ו'עובדים' רבים!

הישיבה הוקמה בתחילה במחצרת - ללא רשות מ'היהודנאט'. אולם, בהמשך, הישיבה פעלה בתוך הגטו בגלוי ובפרהסיא, היות שרבינו השיג מהם אישור רשמי לקיום הישיבה.

הוא היה בשבילנו כל עולמנו! כינינו אותו: 'דער רבה' - 'הרבי'. בכל התקופה ששהינו בגטו, הוא היה מסור בכל ליבו ונפשו למען בני הישיבה. וכשראה שהישיבה התפתחה בצורה נאותה, הוא הקים אף ישיבה גדולה לבחורים המבוגרים שהיו בגטו, שהיו ביניהם לומדים גדולים ומופלאים. הישיבה הגדולה פעלה בסמוך לישיבה הקטנה שהוקמה קודם לכן.

בישיבות הללו היו סדרי לימוד מלאים, ותפילות בצורה ישיבתית. כמובן, שהוא אף מסר 'שיחות' בישיבות הללו, שיחות נפלאות, שרוממו את כולם בתקופה הקשה ההיא. ואכן, על ידי השפעתו המוסרית, נהיו 'עובדים' רבים בישיבותיו. הוא דאג לחלוקת מזון, ואף למעט מעות חבת שיהיה. כמדומני, שהוא אסף כספים למטרה זו.

ניסיון 'כפירה' בגטו...

הנהגות ועלות ונפלאות היו לו לרבינו זצ"ל בימי הגטו. אולם הנהגתו הכי מפליאה, הייתה ללא ספק מדרגת הביטחון שלו!

מזמן לזמן היו תופסים וחוטפים אנשים מתושבי הגטו, והיו לוקחים אותם להריגה מוחץ לחומות הגטו. וכל מי שהיה יכול, היה מחפש בכל יכולתו מקום שבו יוכל הוא להתחבאות. וכך עשו כולם, מצאו או שעשו מקומות מחבוא, כגון מרתפים, עליות גג

דמויות הוד

רבי שמואל סלנט זצ"ל

גביר, תומך ידוע במסודות ירושלים, בא לבקר בארץ הקודש, וגבאי המוסדות ליווהו והראו לו את "עץ חיים", את בית החולים "ביקור חולים", ומוסדות הצדקה והכוללים. בגמר הביקור הביאוהו לבית רבה של ירושלים, רבי שמואל סלנט. הרב ישב ושוחח עמו. תוך כדי שיחה, נכנס אברך צנוע ונא לשאול את רבי שמואל סלנט שאלה בהלכה, מיד הפסיק רבי שמואל לדבר עם האורח הנדיב, וישב ושוחח בארוכה עם האברך הצנוע.

הגביר נפגע מאד מיחסו של רבי שמואל, ועזב את הבית כבעע גדול. הגבאים ניסו להרגיעו, אך ללא הועיל. החליטו ביניהם הגבאים להראות לגביר את חיי האברך הצנוע. הם אמרו לגביר: "לכשתראה מי הוא האברך, אולי גשנה את דעתך".

לעת ערב הגיעו לחלון ביתו של האברך, שהיה גר במרתף כאשר חצי מקומת הדירה היה בתוך האדמה וחציו השני נמצא מעל האדמה. הם ראו איך יושבים האברך עם שבעת בניו סביב השולחן, ואוכלים לחם עם קצת שמן. אח"כ מזג להם כוס חלב שרק שליש מהכוס הכיל חלב.

בגמר האוכל, נטלו סידורים וברכו ברכת המזון בקול ושירה כולם כאחד, ולאחר ברכת המזון נטלו כולם ספרים: זה הגמרא, זה חומש וזה משניות, והילך הקטן נטל דף שיש בו צורת האותיות, וישבו ביניהם ולמדו, לאט לאט נרדם הילך הקטן על הדף, והאב נטלו והשכיבו על המיטה, פשט את בגדיו וכיסהו במעטה קל של צמר, כך חלפה לה שעה עד שכולם נרדמו, ואז ישב האברך עם הגמרא והמשיך ללמוד. לגביר, לא היה כח לעמוד זמן רב, והלך לבית מלון.

לאחר שלוש שעות שוב חזרו אליו הגבאים, ואמרו לו בא וראה את האברך. שב הגביר וראה איך יושב האברך על הרצפה ומזיל דמעות ועורך תפילות חצות. הגביר התרגש מאד ואמר: "עכשיו אני מבין את רבי שמואל, אברך מבורך ודאי שחשוב ממני פי כמה וכמה".

למחר חזר הגביר לבית רבי שמואל, ביקש לפייסו, ואמר: "אני מוכן לתת לאברך פרנסה בשפע לכל ימיו!" שלח רבי שמואל לקרוא מיד לאברך. אמר האברך:

"בי"ה, לא חסר לי כלום! יש לי בית, יש לי לחם ושמן, ומה לי לצרה הזאת של עשירות אשר תמנע ממני מלעבוד את ה' מתוך דעה צלולה?!"

רבי משה מרזכי שולזינגר זצ"ל

מזון מאמר חיוני לבין הזמנים:

כן תורה כל המחשבות שלו זה רק איך להתחזק בשקידת התורה, למה לשאוף ולמה לעמול וכן, ולכן כדאי לדעת מהגאונים הגדולים שלנו, שהיו בכל הדורות. וצריכים לדעת, שאף אחד לא נהיה גאון, מבלי ללמוד... אין בכלל 'ירצעפטי' כזה.

אלא, רק, ללמוד וללמוד וללמוד... והם למדו בזכו מסירות נפש, בכל הזמנים הם למדו, ובכל המצבים הם למדו. ושום מצב ממצבי החיים לא ניתק אותם מהלימוד, ועד הנשימה האחרונה... ע"ד נשימת אפם האחרונה הם רק ישבו ולמדו... רק ישבו ולמדו... לא עשו עסקניות, לא עשו פעילויות ולא שום דבר, רק ישבו ולמדו, ולמדו... באופן שלא יתואר - עשר פעמים, וחמישים פעמים את הגמרא, מאה פעמים את הגמרא, ומאתיים פעמים את הגמרא...

הם ישבו ולמדו, ולא הלכו מאחד לאחד לדבר בלימוד, וכמו שמך הרב שך היה אומר 'רעדן אין לערנען הייסט נישט גילערנט' - לדבר בלימוד זה לא נקרא ללמוד... אם הוא הולך פה הולך שם, שמע פה קושיא וכו' וכו' יש לו סיפוק, אחר כך הוא הולך למקום אחר וכו'. בסיכומי של דבר הוא שמע כמה קושיות. זה הכל דברים נחמדים - יצאים ופרחים לתורה - אבל מזה הוא לא נהיה בן אדם, מזה לא נבנית אישיות של הלומד. האישיות של הלומד נבנית מזה שהוא לומד עוד יפרק" משניות. עוד יסדר משניות, עוד מסכתא, עוד מסכתא, עוד 'מבסי' עוד 'שולחן ערוך, עוד פוסק. כך בן אדם מתקדם... וכמו שמך הרב אברמסקי היה אומר, 'מקושיא לא יודעים מסכת יבמות'...

פעם בסוף זמן של חורף שלמדו מסכת יבמות בישיבה, א ז הוא אמר 'זאלט איר וויסן, מכמה קושיות שידועים בייבמות' ל א נקרא שידועים 'יבמות'. 'יבמות', כך הוא אמר, 'יש עוד חודש עד סוף הזמן, בואו נתיישב כולנו ונתחיל לחזור כל מסכתא יבמות מתחילה ועד סוף כמה פעמים, זכורני שחרב שך אמר פעם לבחור אחד, יתארת לעצמך, איך תרגיש נעים, דרך חירות, כשתשב לבית החדר ואתה יודע שאת כל המסכתא של הזמן למדת כמה פעמים, ואתה ימרא דהאי מסכתא"

אם למד חורף ישיבך, אז אתה ימרא דגיטך. ואם למדו 'יבמות' - אתה ימרא דיבמות'... ועם הרגשה זו אתה בן חורין, ואתה אוכל את הכותב מצה - כמו בן חורין, 'דכר מירתי'... אבל, איזה טעם יש לכזית מצה, דרך חירותי, אם למדת רק כמה דפים פה וכמה דפים שם, ועד כדי כך, שבקושי אתה יודע את שמות הפרקים ואת סדר הפרקים, אשיינער 'בן חורין'... ימרא דהאי: אשיינער 'בן חורין'. ולכן, כל התשובה צריכה להיות, ללמוד וללמוד ולחזור ללא הרף ולדעת את המסכתא. יש פה אנשים שמקריים אותי כבר לעשרות שנים והם פותחים זוג עיניים ואומרים, "הם שאלו בנביאים"... פתאום בן אדם מדבר מללמוד תורה! אין לו שום שייכות לזה בעוונותיו הרבים... מה אני יכול לעשות, אבל אני מבין שזה ככה, ואני יודע שזה ככה.